

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

מתוך

כרך ז, תשט"ז

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

עם המחזור השביעי

(מ) בפתח המחזור החדש נייחד דברים מספר לקונטרסים, שיצאו עד עכשיו. יהיה בזה משום סיכום דברים, ולקוראים חדשים תהיה זו שיחת היכרות עם כתב־העת שלנו.

במשך השנים הגיעו לידי המערכת כמה וכמה דברי תגובה של קוראים משכילים וחכמים על המחפרסם בכתב־עת זה. מהם דברי אהדה ותהילה לסופרים המשתתפים בו ולדבריהם המתפרסמים כאן, ומהם דברי ביקורת מתונים, ואף חריפים. וניתן לציין, שבדרך־כלל הקורא המתלהב והנהנה מחוברת אחת מביע תלונות ותרעומות על חוברת שנייה ושוב שבע נחת מן השלישית וזועם על הרביעית וכו'. ודברי רצון ואי־רצון אלה, הבאים חליפות, באו ואישרו למערכת, שטובה היא הדרך שהלכה בה בבחירת החומר המוגש לקורא. העורכים נהנו מכך, שלא כל הקוראים מרוצים מכל החומר המוגש להם, אלא מי שבחר במאמר א', חולק על מאמר ב', ומי ששמח על חוברת ט', קובל על חוברת י', ולהפך.

רק סוג אחר של כתב־עת יכול ושואף להיות רצוי לכ ל קוראיו — זהו העיתון המגמתי. "לשוננו לעם" הוא כתב־עת עממי לענייני לשון, ולא למגמה חינוכית מסוימת

בהקניית ידיעה בלשון. והמושג „ענייני לשון” רחב הוא ורב-פנים. ונראה לנו, שהפנים הרבות שבמקצוע זה השתקפו יפה בששת המחזורים של „לשוננו לעם”.

פנים רבות כיצד?

נפתח באחד הפנים: הרי לדוגמה אחד הנושאים, החביב מאוד על חלק הקוראים, בייחוד על המורים ועל התלמידים, ושנאוי תכלית שנאה על חלק אחר של הקוראים, חוקרי הלשון וקצת סופרים. הכוונה ל„תיקוני לשון”. גם במקצוע זה ניתן חומר מעל דפי „לשוננו לעם”, אמנם בזהירות, ללא חומרות יתרות. נטייה לנושא זה מורגשת בייחוד בשני המחזורים הראשונים (בחוברתו של ר' אלקלעי ובמאמריהם של א' פורת ושל מ' מדן). ורבים הם מכתבי הקוראים המתגעגעים על נושא זה. ולעומתם, כאמור, רבים שקצה נפשם בעניין זה, שמטבע ברייתו הוא חד-צדדי, קפדני ומתעלם מגורמים חשובים, כמו היסטוריה, התפתחות, השפעות שונות וכדומה.

כנגד תיקוני הלשון, הנוטים לפסקנות, אנו מוצאים, בייחוד ממחזור ג' ואילך, בירורי לשון, כלומר בירור מקורותיהם ותולדותיהם של מלים ושל צורות וצירופים, שבסקירה שטחית נראים כבלתי-תיקינים, כצריכים תיקון. בשטח זה יש לציין במיוחד את מאמריו של ניסן ברגגרין, מאמרים המסתייגים במפורש מכל פסקנות ומכל נטייה להורות „אמור כך, אל תאמר כך”. במקום פסק הלכה הם מביאים בירור וליבון מתוך המקורות, ולא דווקא מן המקורות. שנתקדשו בעיני המורים וחובבי התיקונים — כלומר לא רק

מן המקרא ומן המשנה — אלא אף מלשון המדרשים המאוחרים ומלשון חכמי ישראל בימי הביניים ומן הספרות העברית החדשה. ייזכרו כאן גם מאמרי הברור של י" בהט על שימושים אחדים מן הנפוצים בלשון ימינו. שמקורם בספרות חז"ל.

פרשה אחרת היא סדרת מאמריו של דב ירדן על ציבים ופתגמים, ובהם הסברה לצירופים מליציים, שנשתגרו בלשוננו, ומקורם בספרות הקדומה, אלא שאגב גלגולים קיבלו משמעות חדשה, ובה נקלטו בספרות החדשה ובלשון ימינו. ולכאן שייכים גם מאמריו של דב סדן, שבכל אחד מהם ניתנו תולדותיו וגלגוליו של ביטוי, או של צירוף לאורכה ולרוחבה של ספרות עשרות דורות ואלפי שנים. נזכיר נא ביטויים כגון „מדחי אל דחי“, „ארץ גזרח“, „באפס יד“, „תרח זקן“, „על העצים ועל האבנים“ ועוד. מידי אותו מחבר הובאה בשעתה גם סדרת מאמרים „מחיבוטיו של מתרגם“, ובהם משתקף מהלך מחשבתו של מתרגם עברי, העומד בפני הצורך להלביש לבוש עברי ביטויים ומושגים זרים ורחוקים ביותר.

בסדרתו של ע' איתן „מלועזית לעברית“ ניתן ביטוי לחיבוטים אחרים בבעיות תרגום — חיבוטיהם של קובעי מונחים וצורות שימוש בשטחים השונים של לשון החיים והמעשה. לבעיות המינוח המקצועי היו מיוחדים אף מאמרים על דרך עבודתן של ועדות מינוח בכימיה ובמטיאורולוגיה, ולחועלתם המעשית של קוראינו הבאנו גם רשימות של מבחר מונחים במוסיקה, בתפירה, בטכניקה ומונחים כללים שנתחדשו בצה"ל.

דרך עבודתן של ועדות לענייני דקדוק שימושיים
תוארה במאמרי מ' מדן.

סדרת מאמריו של א' בנדויד על שם-הפעולות
ומשמעותיו, שנפתחה בקונטרסים האחרונים, מכניסה את
הקורא לבעיות תורת-המשמעות (סימנטיקה) ואל יחסי
הלשון והחיגיון.

לסוג אחר של בירורים שייכת סדרת מאמריו של
סנחם זולאי ז"ל, "מפי פייטנים ושופכי שיח". זולאי,
שעבודת חייו הייתה חשיפת פיוטים עתיקים וחקירתם,
גילה כאן שימושים מעניינים ביותר וחידושי צורות בדברי
הפייטנים הקדומים, שימושים וחידושים הראויים מצד צורתם
ומצד תוכנם להיכנס לדיבור ולשימוש החי בלשון ימינו.

בבירורי עניינים לשוניים במקורות הקדומים עסק גם
מאמרו של מ"ד קאסוטו ז"ל על מלים וביטויים בכתבי
אוגרית, המפיצים אור על סתומות במקרא. באותו נושא
המשיך מ' הלד בסדרת מאמריו.

י' מנצור תיאר את שימוש שם-המספר בלשון המקרא,
לבעיות לשון ודקדוק במגילות ים המלח ניתן ביטוי
במאמר מיוחד של מ' גוטשטיין.

עניין רב לקוראים רבים ניתן באוסף "לשונות מן
המדרש", שכינס אברהם אברונין, מעורכי החוברות הראשונות
של "לשוננו לעם".

תיזכר כאן גם חוברתו המיוחדת של יצחק אבינרי
על שימוש הסמיכות בלשוננו של רש"י וחוברתו של י"א
זידמן, שעיקרה — שימושי הלשון של הרמב"ם.

מקום רב תפס ב„לשוננו לעם“ העיון ואף הוויכוח בנושא חשוב, שסופרים, חוקרים ומורים מתעלמים ממנו ככוונה: העברית המדוברת. פתח בעניין זה חיים רוזן בסדרתו „תהליכי לשון“. הוא אף הציע את המונח „עברית ישראלית“, כשם ללשון העברית כפי שהיא קיימת היום למעשה. בוויכוח השתתפו מלבדו גם ז' בן-חיים זמ' גוטשטיין, האחד בחוברת מיוחדת על „לשון עתיקה במציאות חדשה“, והאחר במאמר על „בלשנות מבנית ופוליטיקה לשונית“. בזה נפתח דיון וויכוח — והוא בוודאי עוד יימשך גם ב„לשוננו לעם“ וגם במקומות אחרים — בשאלה, אם קיימת לשון עברית חדשה, שאלו ואלו הם גילוייה האופייניים, או שעדיין אין לפנינו לשון שנתגבשה, כלומר, אם העברית המדוברת או ה„ישראלית“ כבר בשלה להיות נושא למחקר, או שמא עדיין לא הגיעה שעתה. גם דעה זו וגם זו רחוקות הן מן הדעה הרווחת בחוגים רבים, והיא, שאין הלשון החדשה אלא מקום למתקנים ולמחפשי שגיאות להתגדר בו. גם הדיה של דעה זו נשמעו ב„לשוננו לעם“ בוויכוח מסביב לשולחן עגול בין חמישה בעלי-דין, שהשמיעו דעות לכאן ולכאן.

גם חומר של ממש מלשון ימינו הובא בקונטרסים אלה, במאמריהם של ח' בלנק על יסודות ערביים בלשון המדוברת ושל מ' אלטבאואר על לשון הדייגים, על שמות כלבים ועוד. עניינים בלשניים כלליים הובאו לפני קוראינו בסדרת מאמריו של ח' רוזן על נושאים שונים של תורת-הלשון הכללית, במאמריו של מ' מדן על „העברית והלשונות

הקרובות לה" ובמאמריו של מ' אלטבאואר, המסב את לב הקורא אל תופעות שונות מקבילות בעברית ובלשונות לעז. א' קד תיאר במאמריו את בעיות הלשון הטורקית בהקבלה אל תחיית לשוננו.

לבירור בעיות בשיטת העבודה הבלשנית, הן במחקר לשון העבר והן בענייני לשון ההווה הבאנו תרגומים ממאמריהם של בלשנים גדולים מאומות העולם — י"ד מיכאליס הגרמני בן המאה הי"ח וא' יספרסן, הדני בן הדור האחרון.

תיזכרנה גם חוברות שימושיות כגון אלה של ז' וילנאי על שמות יישובי ארץ-ישראל ושל י"א אריכא על השם הפרטי ועל שם-המשפחה העבריים, בשמות היישובים עסקה גם סדרת מאמריו של ב"צ אשל.

לא שכחנו את הדור הבא של קוראי קונטרסינו; לו הוגשו „פרקי לשון לנוער" מאת מ' מדן. ובהם הסברה שווה לנפשם על מונחים שונים, על ענייני הכתיב ועל פעולתה של האקדמיה בכלל.

בחוברת אדר תשט"ו באו גם „ביסומי לשון", דברי מחקר ו„מחקר" ברוח פורים.

במדור מיוחד „מתשובות המזכירות המדעית" הובאו עניינים, שעורר הקהל בפניותיו אל לשכות האקדמיה. במדור זה ניתנו לפעמים תשובות מפורטות, ובהן דיון מקיף בבעיות מעשיות, כגון מבטא וכתיב.

בדעת המערכת ללכת גם להבא בדרך, שהותוותה בששת המחזורים הראשונים.